

Hoewel dat kleine boekje (102 p. klein formaat) maar heel terloops over Oostende handelt, bespreek ik het hier graag omdat het dat belangwekkende onderwerp zo levendig voorstelt en in vele opzichten interessant is.

De Brugse priester Adolf Duclos (1841-1925) was een zeer onderlegd en bedrijvig historicus, oudheidkundige en folklorist. Zijn voornaamste werk: "Bruges, histoire et souvenirs" (1910) is een monument. Hij was een vereerder van G. Gezelle en L. De Bo en evenals zij een aanhanger van een strijdbaar katholiek Westvlaams particularisme.

Onderhavige verhandeling bevat eigenlijk de rijk geannoteerde tekst van een voordracht door de auteur gehouden in Oostende op 10 maart 1873 voor de "Kring der Goede Vrienden", een genootschap waarvan ik niets afweet.

Ongetwijfeld is de verklaring van heel wat feiten nu -na meer dan een eeuw - achterhaald, maar Duclos' betoog steunde op het wetenschappelijk onderzoek van zijn tijd en was toen up to date. Zijn uiteenzetting over het ontstaan van onze kust met zijn veenlaag en zijn polderklei is helder opgebouwd en kleurrijk geformuleerd. Zijn toehoorders moeten ervan gesnoept hebben.

Vooraleer de oudste klassieke bronnen, waarin het uitzicht van onze kust opdoemt, op te sommen, gekt de pittige spreker even met de naïeve kritiekloze kroniekschrijvers "die malkander uitschrijven" en die b.v. Vlissegem en Lissewege in verband brengen met Ulysses (de Latijnse vorm van Odysseus) en in Sint-Omaars de stad zien waar Homerus gewoond heeft.

Noch op de kaart van Peutinger (ca. 230), zo gaat onze historicus verder, noch in het Itinerarium Antonini (ca. 400) wordt Vlaanderen vermeld. Dat gebeurt pas in de biografie van Sint-Elooi (ca. 600) waarin "Flandrensis" echter nog de beperkte betekenis heeft van "de streek rond Brugge".

Daarna overschouwt A.D. de Romeinse en Griekse schrijvers die onze kust ter sprake brengen. Telkens geeft hij de betreffende tekst en de vertaling ervan. Vooraan op het lijstje staat Caesar die in "De Bello Gallico" van de ononderbroken of de eeuwige bossen en moerassen gewaagt waarheen Morinen en Menapiërs vluchten "met volk en have". De volgende getuige is Plinius de Oudere, de natuurliefhebber "die in den Vesuvius ging kijken om te zien hoe hij spooog, en zelve ingeslikt wierd" (24 augustus 79). Wat die over de Friese kust schrijft, geldt ook voor "heel de kuste vanaan Calais tot t'enden Denemarken, in dien tijd". Daar woont een armzalig volk in hutten, op heuvelen en zandruggen. Ze leven van visvangst, drinken regenwater en stoken turf. Dio Cassius (3e eeuw) spreekt ook van "bossen en bergen" (nl. de Westvlaamse heuvels) en Ammianus Marcellinus (einde 4e eeuw) bevestigt Caesar. Na een brief van Sint-Paulinus de Nola (ca. 400) en een van Sint-Hiëronymus (409), waarin beiden van de Morinen gewag maken, wordt een passus uit Maerlants Spiegel Historiael (uit 1286) geciteerd:

"...so was Vlaenderen alremeest
tien tiden heide ende foreest,
ende mersche ende onlant..."

Vlaanderen is uit de zee gewonnen. Dat bewijzen allereerst, zegt A.D. verrassend, de vele Vlaamse woorden en uitdrukkingen die aan de zeevaart ontleend zijn en waarvan hij er een aantal opneemt. Bovendien zijn er in Vlaanderen vele "zeepatronen": Sint-Pieter, Sint-Niklaas, Sint-Clement, Sint-Vincent.

De sterkste bewijskracht voor die stelling ligt echter in de Vlaamse bodem zelf. In de bibliografische lijst die A.D. in een noot afdruckt (p. 32-33) staan o.m. de bekende werken van Ant. Belpaire, *Mémoire sur la plaine maritime etc.* (1855) en van zijn zoon Alph. Belpaire, *Etude sur la formation de la plaine maritime etc.* (1955), studies waarnaar A.D. herhaaldelijk verwijst.

Nu maakt de kwieke geleerde met zijn toehoorders, in gedachten, een orografische wandeling : van de Casselberg (160 m) over de Catsberg, de Scherpe Berg, de Kemmelberg (154 m) naar Hoogdele (ca. 40 m), Gits, via Torhout, Egem, Sint-Joris-ten-Distel (21 m) naar Maldegem. Ten Noorden van die lijn helt de grond naar de kust toe : Wijnendale (34 m), Eernegem (12), Gistel (5), Stene (3). Tegen de zee liggen veel plaatsen die, zonder duinen en dijken, bij vloed telkens zouden overspoelen.

Vervolgens leidt A.D. zijn auditorium, weer in de verbeelding, over de bodem van de Noordzee, landwaarts van op tien uur van Oostende. Ze vinden er zeezand en banken, d.w.z. "duinen die onder de zee liggen" en daartussen visrijke geulen. Ze steken de duinen over en komen in " 't Bloote", nl. de poldervlakte waarvan de grens grosso modo van Aardenburg naar Duinkerke loopt via Lapscheure, Darne, Oudenburg, Gistel, ten noorden van Zande, door Leke en Keiem naar Beerst ; verder tussen Diksmuide en Bulskamp, door de Moeren over Uxem naar Duinkerke. Ten zuiden van die lijn ligt een zandstreek die, lang geleden, tot aan de boven genoemde bergketen (de Westvlaamse heuvels van Cassel tot Maldegem) door de zee bedekt was. Daarvan getuigen de talloze zeeschelpen en visgraten gevonden o.a. op de Cassel- en de Kemmelberg.

"In 't Bloote ... zullen we de geschiedenis van de Vlaamse kust uit den grond delven". (Hier spitsten "de goede vrienden" ongetwijfeld hun oren). Onder de kleigrond, die zeeschelpen bevat en doortrokken is van zoutwater, ligt er dering (d.w.z. veen, turf). Dat geeft A.D. de gelegenheid om een taalkundige uitweiding te maken, in gezelschap van Kiliaan, Gezelle en De Bo, over dat dering, darinc, darie, daritorf en andere dialectvormen. Van dat woord geeft hij een betwistbare etymologie : "'t gene dat gedord of gedroogd wordt". (Vercoullie zegt : oorsprong onzeker ; De Vries en Franck-Van Wijk opteren voor de oorspronkelijke betekenis : teder, zwak).

Overall in de kuststreek werd er dering gestoken als brandstof, al sinds eeuwen. A.D. voegt erbij - wat ons helemaal niet verbaast - "Op strange komt hij dikkels bloot" (Dat dazomen van het veen tussen Raversijde en Mariakerke is nu heel sterk verminderd door de aanleg van de jongste golfbrekers aldaar). We krijgen bovendien een uitgebreide terminologie in verband met het deringgraven.

Het antwoord op de vraag naar het ontstaan van die turf steunt hoofdzakelijk op de bevindingen van Alph. Belpaire. Vele eeuwen geleden (de vage chronologie is een van de zwakheden van de hele bespreking) hing Frankrijk aan Engeland vast door een landengte tussen Calais en Dover. Dat bewijzen de geleerden, zegt A.D., met een aantal argumenten, o.a. dezelfde geologische structuur bij Calais en Dover : aan beide zijden witte krijtrotsen, scherp en steil, tussen zachte hellingen. Er is ook het bodemverschil : de zeeëngte zelf is ondiep (4 vadems) en heeft een rotsachtige bodem ; Noordzee en Manche zijn veel dieper (50 vadems en meer) en hebben een zandige ondergrond.

Vóór de doorbraak van de landengte stuwde de Noordzee haar golven met grote kracht naar het zuiden waar ze tegen de rotsmuur Dover-Calais beukten en dan, vooral bij stormvloed, met enorm geweld op de Vlaamse kust terugbotsten. Het water kon toen wel 15 m hoog stijgen zodat de kust tot ongeveer aan de Westvlaamse heuvelketen regelmatig overspoeld werd.

Tenslotte werd de landengte, aan weerszijden aangevallen, doorgeknaagd wat verstrekkende gevolgen had. Niet alleen zakte het hoogtijpeil op de Vlaamse kust van verscheidene meters, maar tussen de genoemde heuvelketen en de geleidelijk ontstane duinen - de tegenwoordige zandbanken - werd ook een kom gevormd. Bovendien ontstond tussen dat meer en de zee "een striepe hoogzand" vanwaar "wel de name van de Streep zou kunnen gekomen zijn". (Dat laatste feit wordt hier verscheidene eeuwen vóór Chr. geplaatst. Volgens de jongste studies is het schorreiland de Streep eerst na het einde van de Duinkerke II-transgressie ontstaan, 9e of 10e eeuw. Cf. A. Verhulst, Het Landschap in Vlaanderen, p. 27).

Nu wordt die dering verklaard. In dat meer ("ofte binnenwater") groeide stilaan lis, biesen en andere waterplanten die met allerlei angespoeld organisch materiaal tenslotte een "pils" vormden, d.w.z. een modderachtig biesbos. Zoet water van rivieren, winterregens en smeltende sneeuw kwam er ingestroomd. Er ontstonden drijvende eilanden waarop struiken en bomen uitschoten en vogels nestelden. Die eilanden groeiden in lengte en dikte en zakten eindelijk op de grond. Steeds meer drukten de

bovenste lagen op de onderste en "'t water doemde meer en meer uit". Dat is dan de oorsprong van die dering, moeren, moerassen en schorren. Het vormen van die eilanden, hun aaneenklissen en "vervenen" duurde eeuwen. (Eigenaardig genoeg, volgens Franck-Van Wijk betekent de Zaanse dialectvorm voor dering, nl. derg : een drijvend eiland van riet of veen).

A.D. weidt nog wat uit over die vlottende eilanden. Ook de boven geciteerde Plinius vermeldt ze. Ze komen nog voor, zegt A.D. in de meren van Polen, Zweden, Ierland, Amerika. Bijzonder bekend waren die tussen Sint-Omaars en Clairmarais, vermeld o.a. door Lodovico Guicciardini. Er weidde zelfs vee op. Die eilandjes, waarvan sommige meer dan 100 m² groot waren, werden als een bezienswaardigheid bezocht door grote heren zoals Keizer Karel, Filips II, aartshertogin Isabella, Lodewijk XIV. In het begin van de 19e eeuw zijn ze verland.

Zulke vlottende eilanden werden al in de Romeinse tijd bewoond, wat door vondsten gestaafd wordt. En ook later. (In zijn vaagheid is A.D. nog handig en suggestief). "De mensen wierden er op te wonen. Zij dreven er hun lammeren en ossen op ter weide ; en die eilanden wierden, zoo gezeld ossenessen, lammernessen of lampernessen ...". (Hij zal hier wel Lampernisse bedoeld hebben dat inderdaad : lammerenweide betekent maar dat eerst in 857 als een terp opduikt. Cf. R. Boterberge. Enkele historisch-geografische aspecten van de westelijke kustvlakte, in : Gedenkboek Nik. Zannekin, Diksmuide 1978, p. 17).

En A.D. doceert verder. Tussen die eilanden, tenslotte deringmoeren geworden, liggen "striepen klei ... aardschee'n en slangen genoemd" door de zee aangebracht" (aardschee = een laag aarde en zand in een deringmoer, zegt De Bo). Voordat die "slangen" opgevuld werden waren het geulen. Ten bewijze haalt A.D. het met molenstenen geladen schip aan, gevonden tussen deringmoeren bij Mannekensvere (in 1820).

Ook de zompen of zompelingen herinneren aan de deringvorming aan onze kust. Ter illustratie vertelt A.D. de legende van gravin Mechthildis (beg. 13e eeuw) die, om haar vrijdenkerij, in een poel bij 't hof Torville in Oostduinkerke verzonken is.

Hoe zijn nu die "waterstraten" (geulen) in aardschee'n veranderd en vanwaar komt de polderklei ? De zee had ondertussen niet stil gelegen. Terwijl de vlottende, aaneenklissende en tenslotte zinkende eilanden een laag dering vormden, was de zee aan 't knagen gegaan, eeuwenlang. Ze schuurde stilaan de duinen plat - de huidige zandbanken - en stroomde erover. Bij springvloed drong zij het land binnen, groef "krekens en eeden" maar veroorzaakte ook "de eardschee'n tusschen de deringeilanden door het nederleggen van het slijk dat zij medebracht".

Nu volgt de verklaring van de kleilaag. De experimenten van Alph. Belpaire wezen uit dat de vermenging van zeewater met rivierwater 'n ontbinding en 'n sedimentatie teweegbrengt. Vooral het magnesiumsulfaat en de chloor (uit het eerste) reageren op het calciumcarbonaat (uit het tweede) waardoor een ingewikkeld precipitaat van krijt wit, vermengd met organische en anorganische stoffen, neerzinkt dat tenslotte een vette vruchtbare kleigrond vormt.

Ook dat proces waarbij de deringgrond van de kust met 'n laag vette aarde overdekt werd, heeft zich langzaam voltrokken. Door de aanslibbing verhoogde de bodem, werden "eeden en krekens" gevuld en kon de zee later nog slechts bij springvloed het land overspoelen. Daarna werden zeeverende dijken en sluizen aangelegd. Nu is de zee ingetoemd maar niet machteloos. De overrompeling van Zuydcote in 1777 bewijst dat.

De meeslepende spreker eindigt met een vurig vlaamsgezind katholiek credo. Hij dankt "'t braafste volk van de wereld" dat uitmunt door zijn trouw aan godsdienst, vaderland, kerk, staat, paus en koningdom. In een romantische opwelling roept hij enthousiast zijn toehoorders toe : geloof, taal en zeden te bewaren, "noch verkept gelijk de Walen, noch gebogen onder Cesars leerze gelijk de Pruisen, noch gesteven gelijk de Hollanders in hun Protestantismus ...". Omdat wij 't vreemde verwerpen, Vlaams spreken, het vaderland dienen, de koning een vader noemen, ons als christenen

gedragen, de leer van de Kerk verdedigen, Pius IX beminnen en omdat wij de broeders zijn van de moedige zoeaven, daarom noemen vreemde versmaders ons : "t schuim van 't mensdom en de schande van ons land ! ... Hunne smaadwoorden zijn ons eene eere".

Om te besluiten laat ik hier enkele specimens van zijn sterk Westvlaams getinte taal volgen. Daaronder zitten purismen en ongewone vervlaamsingen. Ze behoren tot de paprika van zijn stijl. Anebilk (aanbeeld), aandereit (eendekroos), blaasbalke (blaasbalg), caffij (koffie), duigbaar (zacht, week, induwbaar), most en gers (mos en gras), poontwijsde (puntig, spits), rantel en vodden (prietpraat), saarter (charter), schroc (reep, strook), sichten (sinds), spuigende vierbergen, stakijt (staketsel), steurt (de steur), top en eers (hetzelfde als : kop en eers, kop over gat, kop aan staart), verkept (verwend), weerdije (tijd). Vreemd is het herhaald gebruik van "toen" met onvolt. teg. tijd, als voegwoord, in de betekenis van : wanneer, als - b.v. "toen alles rust en stille is" (zo niet bij De Bo). Verder : Gallenland (Gallië), Bortoenenland (Bretagne), Rhiemen (Reims), Karel de Kaluwe (K. de Kale), Dierijk van den Elzas, Lowijs Guicciardijn.

Is dit tintelend essay, naar de inhoud, door het historisch-geografisch, archeologisch en historisch onderzoek van de laatste 25 jaar voorbijgestreefd, het heeft mij geprikkeld als een kruidig mengsel van schrandrheid en gemoedelijkheid. Het bezit de charme van het degelijk ouderwetse en boeit als een waardevol tijdsdocument.

G. BILLIET

OOSTENDSE DICHTBUNDEL

Roger DEVRIENDT (Oostende, °1948) publiceerde voor twee jaar de eerste bundel "De zon staat in de Kreeft". Deze bundel werd algemeen geprezen.

"Meermaals slaagt Devriendt erin, in sterk gecondenseerde beelden en verzen, stoeiend met associaties en assonanties, toevallige rijmen en binnenrijmen, zijn ervaringswereld in bezwerende taal om te zetten ... Een dichterschap dat voor een interessante evolutie vatbaar is" (R. Van de Perre in "Ons Erfdeel").

"Een dichter die vertrouwen in zijn toekomst wettigt. Zijn werk geeft blijk van goede smaak en een eerlijk streven naar persoonlijkheid, een zeldzame eigenschap in een tijd waarin zoveel onechtheid voorkomt. Alle elementen van de veelzijdige poëzie, een wijsgerige inhoud, gevoel, klank, beeld zijn erin geslaagd aanwezig en tot een eenheid verstrengeld" (André Demedts, BRT 2).

"Dergelijke verzen zijn de zes rechtvaardigen die het behoud van de hele stad verantwoorden en met verwachting doen uitkijken naar verder werk" (Hugo Brems, DW & B).

Van deze Oostendse dichter verscheen thans een tweede bundel :

"Een kiemvrij taalgehucht" (De Bladen voor de Poëzie/Uitgeverij Orion).

Daarin wordt o.m. zijn gedichtencyclus over Oostende "Ostendiana" verder gezet. Deze bundel is verkrijgbaar in de boekhandel. Belangstellenden kunnen een ondertekend exemplaar bekomen door 150 frank te storten op p.c.r. 000-0847137-36 van Devriendt Roger/Oostende.

O.V.